

Asia: VN/6450/2019

Esitys alueiden kehittämistä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan rahastoja koskevan lainsäädännön uudistamisesta

I Keskeiset ehdotukset

- **Kommentteja ja näkemyksiä lakiuudistuksen keskeisistä ehdotuksista**

Saamelaiskäräjien keskeiset kannat

Työ- ja elinkeinoministeriössä valmisteltavana oleva hallituksen esitys alueiden kehittämisestä sekä alue- ja rakennepolitiikan rahastojen toimeenpanosta ja rahoittamisesta koskee saamelaista yhteiskuntaa merkittävästi. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan hallituksen esityksessä ei ole huomioitu tarpeeksi saamelaisten perustuslaillisia ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvattuja oikeuksia oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen ja kehittämiseen. Saamelaiskäräjät pyytää, että luonnoksia jatkotyöstetään yhdessä saamelaiskäräjien kanssa.

Saamelaiset ovat Suomen ja Euroopan unionin alueen ainoa alkuperäiskansa, jolla on oma kieli, kulttuuri, elämäntapa ja identiteetti. Perustuslain 17 §:n mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Perustuslain 121 §:n mukaan saamelaisilla on saame-laisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluvat lain saamelaiskäräjistä 4 §:n mukaan Utsjoen, Inarin ja Enontekiön kuntien alueet sekä Sodankylän kunnassa sijaitseva Lapin paliskunnan alue. Saamelaisten kotiseutualue sijaitsee kokonaan poronhoitolain 2.2 §:n mukaisella erityisesti poronhoitoa varten tar-koitetulla alueella, jossa maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poron-hoidolle.

Perustuslaissa suojattu saamelainen kulttuuri pitää vakiintuneen käytännön mukaan sisällään saame-laisten perinteiset elinkeinot, joita ovat poronhoito, kalastus, metsästys, keräily, saamelainen käsityö sekä näiden nykyaikaiset harjoittamisen muodot (esim. HE 309/1993 vp). Saamelaisten

perinteiset elinkeinot ovat ennen kaikkea kulttuurillisia elinkeinoja – ne kannattelevat saamen kieltä sekä saame-laista kulttuuria toimimalla luonnollisina saamen kielen käyttöympäristöinä sekä paikkoina siirtää elin-keinoihin liittyvää saamen kielen termistöä sekä perinteistä tietoa sukupolvelta toiselle. Perinteiset saamelaiselinkeinot kuvastavat luonnon ja kulttuurin välistä suhdetta sekä saamelaista elämäntapaa ja pitävät yllä saamelaisten hyvinvointia sekä yhteisöllisyyttä. Saamelaiskulttuuri on perinteisesti kiinte-ässä yhteydessä asuinalueen maahan ja luonnonvaroihin. Perinteiset saamelaiselinkeinot perustuvat puhtaan ja elinvoimaisen luonnon sekä vesistöjen kestäväan käyttöön. Saamelainen, porojen paimen-nukseen perustuva, poronhoito edellyttää riittäviä ja yhtenäisiä laidunalueita sekä laidunrauhaa. Poron-hoidolla on saamelaisille mittaamattoman suuri kulttuurinen merkitys, mutta sillä on huomattava mer-kitys myös saamelaisten kotiseutualueen aluetaloudessa sekä vetovoimatekijänä. Saamelainen kalas-tusperinne edellyttää puhtaita vesiä ja elinvoimaisia kalakantoja. Niin ikään metsästys, keräily ja duodji perustuvat siihen, että alueen luontoympäristö on elinvoimainen ja elinkeinojen harjoittamiselle on tilaa. Saamelaisten perinteisellä tiedolla ja perinteisellä luonnonkäytöllä on ratkaiseva merkitys etenkin pohjoisen luonnon monimuotoisuudelle. Saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvä perinteinen tieto on luonteeltaan käytännönläheistä ja ilmenee erityisesti saamen kielessä, ympäristösuhteessa ja elinkeinoissa.

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan Saamelaisalueella tapahtuvan kehityksen tulisi tapahtua saamelaisten omista lähtökohdista sekä aidosti tukea saamelaiskulttuurin elinvoimaisuuden turvaamista, sekä uudistettavalla lainsäädännöllä tulisi turvata se, ettei saamelaisalueelle kohdistuvilla hankkeilla aiheuteta haittaa saamelaiskulttuurille.

Saamelaisten oikeus hallita kehitystään kuuluu perustuslaissa turvattuun saamelaisten kulttuuri-itsehallintoon. Kansainvälisen oikeuden mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus päättää omista ensisijaisista kehitystavoitteistaan, ja sen katsotaan olevan yksi keskeisistä itsemääräämisoikeuden ulottuvuuksista. Kansainvälisen oikeuden mukaan alkuperäiskansoilla tulisi olla oikeus päättää niiden asuttamiin maihin kohdistuvista kehittämistoimien tärkeysjärjestyksestä sekä hallita mahdollisemman laa-jasti omaa kehitystään sekä kehitysohjelmia. Alkuperäiskansojen on osallistuttava niitä koskevien kan-sallisten ja alueellisten kehittämissuunnitelmien laadintaan. Lisäksi alkuperäiskansojen lähtökohdista tapahtuvalle kehitykselle on annettava etusija alkuperäiskansojen asuttamien alueiden taloudellisen kehittämisen yleissuunnitelmassa. Suunnitelluista kehitystoimenpiteistä tulisi myös tehdä perusteelliset vaikutustenarvioinnit. Saamelaisilla on Suomessa perustuslaissa turvatta alkuperäiskansa-asema ja sillä on muihin intressiryhmiin nähden erillinen juridinen asema. Näin ollen Saamelaiskäräjien määrittelemät kehitystavoitteet saamelaisalueella tulisivat olla etusijalla alueellisten kehityssuunnitelmien suunnittelussa sekä toteutuksessa.

Saamelaisaluetta koskevien ohjelmien, kaavojen sekä suunnitelmien laadinnassa (esim. maakuntaohjelmat) ei ole kuitenkaan pystytty nykyisen lainsäädännön turvin turvaamaan eikä priorisoimaan saamelaisyhteiskunnan tarpeita asiankuuluvasti kansallisen sekä kansainvälisen oikeuden turvaamalla tasolla. Alueellinen kehitys sekä sen suunnittelu tapahtuu maakuntaliitto-lähtöisesti. Nykyisellä mallilla ei kuitenkaan huomioda tarpeeksi saamelaisia kehitystarpeita eikä esimerkiksi maakuntaohjelman saamelaisosion tavoitteiden toteutumista arvioida. Saamelaiskäräjillä tulee olla nykyistä paremmat mahdollisuudet vaikuttaa saamelaisalueen kehitykseen ja

saamelaisalueella tapahtuvan kehityksen sekä kehityslainsäädännön tulee edistää yhdenvertaisuutta.

Saamelaisalueella tapahtuva kehitys ei saa heikentää saamelaisten kulttuurin elinvoimaisuutta.

Alueellisissa kehityssuunnitelmissa on usein mukana hankkeita, jotka heikentävät saamelaiskulttuurin elinvoimaisuutta jotka näyttäytyvät ristiriidassa alkuperäkansa saamelaisten perustuslaillisen aseman kanssa. Vaikka saamelaisten perustuslaillinen oikeussuoja huomioidaankin alueellisia kehityssuunnitelmia laadittaessa, ajetaan kehityssuunnitelmiin silti hankkeita, jotka toteutuessaan tulevat loukkaamaan saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksia (esimerkiksi Jäämerenrata-hanke).

Saamelaiskulttuurin säilyminen ja kehittyminen edellyttävät perinteisten tietojen ja taitojen aktiivista siirtämistä tuleville sukupolville. Saamen kieli, saamelainen kulttuuri ja perinteinen tieto siirtyvät luonnollisimmin seuraaville sukupolville elinkeinon harjoittamisen yhteydessä. Näin ollen perinteisten saamelaiselinkeinojen suojan turvaaminen lainsäädännössä, hallinnon eri vaiheissa ja resursoinnissa on saamelaiskulttuurin ja saamen kielen säilymisen edellytys. Perinteisten saamelaiselinkeinojen harjoittamisedellytysten, ja sitä kautta koko saamelaiskulttuurin, turvaamiseksi saamelaisten kotiseutualueen maan- ja vedenkäyttöä koskevassa päätöksenteossa tulee ottaa huomioon saamelaisten alkuperäiskansa-asema ja siitä johtuvat kansallisessa lainsäädännössä sekä kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvatut oikeudet. Saamelaiset perinteiset elinkeinot, käsityö mukaan luettuna, tarvitsevat pysyvää rahoitusta. Nykyiset rahoitusmahdollisuudet eivät riitä kattamaan kaikkien saamelaiselinkeinojen kehitystarpeita. Esimerkiksi käsityön harjoittamisen tukijärjestelmä ei ole riittävä.

Saamelaiskäräjien keskeiset ehdotukset:

1. Saamelaiskäräjien täysimääräinen osallistuminen saamelaisalueen kehitykseen turvataan uudistettavassa lainsäädännössä. Saamelaiskäräjät osallistuu saamelaisalueen kehitykseen, ja kehitystä tukevilla hankkeilla pyritään turvaamaan saamelaiskulttuurin ja siihen sisältyvien perinteisten elinkeinojen elinvoimaisuus. Lapin maakuntaohjelman saamelaiskulttuuriosiota tulee toimeenpanna asiaankuuluvalla tavalla. Saamelaiskulttuuriosio tulee myös arvioida asiaankuuluvasti.
2. Lakiesitykseen sisällytetään säännös, jonka mukaan saamelaisalueelle suuntautuvalla kehitykselle ei saa olla haittavaikutuksia saamelaiskulttuurille (heikentämiskielto).
3. Saamelaiskäräjien tehtäviä sekä saamelaisalueen muiden toimijoiden välistä tehtävänjakoa sekä suhteita selkeytetään.
4. Alueiden uudistamisen neuvottelukunnan kokoonpanoon lisätään Saamelaiskäräjien edustaja.
5. Saamelainen rajat ylittävä yhteistyö turvataan.

6. Saamelaiselinkeinoille perustetaan elinkeinorahasto, jonka tarkoituksena on tukea laajasti saamelaisia perinteisiä elinkeinoja, mukaan lukien käsityötä. Saamelainen käsityö kaipaa uusia rahoitusmahdollisuuksia, joita ei tällä hetkellä juurikaan löydy. Rahastosta rahoitettavat hankkeet tukevat ja edistävät saamelaiskulttuuria ja saamelaiselinkeinoja jotta niiden kehitys tapahtuisi saamelaisista lähtökohdista.
7. Saamelaisalueella hankerahoitusta priorisoidaan saamelaisten kulttuurin ja yhteiskunnan edistämiseen tähtääviin hankkeisiin tai niille varataan erillinen osuus rahoituksesta.
8. Rahoitusta säätelevää lainsäädäntöä ja siihen liittyvää byrokratiaa kevennetään, jotta myös pienemmät toimijat voivat hyötyä rahoituksista.

II Lakiluonnos alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta (Toimeenpanolaki)

- **Ovatko lain tarkoitus ja soveltamisalat selkeät? (1 ja 3 §)**

-

- **Ovatko alueiden kehittämisen tavoitteet selkeät ja kestävät pitkällä aikavälillä? (2 §)**

-

Muita huomioita ja kommentteja lukuun 1

Saamelaiskäräjien mukaan saamelaisten alkuperäiskansa-asemaa ei ole huomioitu laissa. Lakiin tulisi lisätä velvoite siitä, että saamelaisten kotiseutualueella tulisi antaa etusija hankkeille, jotka saamelaiskäräjien arvion mukaan toteuttavat saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Lisäksi saamelaisalueelle suuntautuvat hankkeet eivät saa heikentää saamelaiskulttuuria eivätkä saamelaisten rajat ylittävää yhteistyötä.

Saamelaiskäräjät ehdottaa, että lukuun 1 lisätään seuraava pykälä:

Saamelaiset alkuperäiskansana [§-otsikko]

Saamelaisten kotiseutualueella on kaikissa tämän lain soveltamisalan mukaisissa toimissa huolehdittava siitä, ettei saamelaisten perustuslain mukainen oikeus ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan ja kieltään vaarannu.

Huomioiden saamelaisten asema neljän valtion (Norja, Ruotsi, Suomi ja Venäjä) alueella asuvana alkuperäiskansana, tämän lain soveltamisalan mukaiset toimet eivät myöskään saa heikentää saamelaisten mahdollisuuksia rajat ylittävään yhteistyöhön naapurimaiden saamelaisten kanssa.

Saamelaisten kotiseutualueella tulee alueiden kehittämisessä ja siihen liittyvässä rahoituksessa antaa etusija hankkeille, jotka saamelaiskäräjien arvion mukaan toteuttavat saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.

- **Ovatko viranomaisten vastuut ja roolit selkeästi määritelty?**

-

- **Saako 15 §:stä kokonaiskuvan maakuntien liittojen alueiden kehittämiseen liittyvistä tehtävistä?**

-

- **Onko maakunnan yhteistyöryhmän (MYR) rooli, tehtävät ja päätöksenteko selkeästi määritelty? (17, 18 ja 19 §)**

-

Muita huomioita ja kommentteja lukuun 2

Saamelaiskäräjät näkee, ettei sillä ole aitoa mahdollisuutta osallistua saamelaisten kotiseutualetta koskevan kehityksen valmisteluun. Luku ei velvoita ottamaan Saamelaiskäräjiä tarpeeksi huomioon saamelaisten kotiseutualetta koskevan kehityksen suunnittelussa.

Saamelaiskäräjät ehdottaa, että pykälään AUNE:sta (13 §) lisätään saamelaiskäräjien edustaja pysyväksi jäseneksi.

- **Lakiluonnoksessa ehdotetaan, että luovutaan erityisohjelmista (osaamiskeskusohjelma (OSKE, vuosina 1994–2013), aluekeskusohjelma (AKO, v. 2001–2009) ja viimeisimpänä koheesio- ja kilpailukykyohjelma (KOKO, v. 2010–2013). Näkemyksiä ehdotuksesta tai ohjelmien tarpeesta jatkossa? (vrt. nykyisen 7/2014 lain 30 §)**

-

- **Onko maakuntaohjelman asemasta säädetty riittävästi? (vrt. nykyisen 7/2014 lain 34 §)**

-
- **Näkemyksiä ehdotuksesta luopua maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelmasta? (vrt. nykyisen 7/2014 lain 33 §)**

-

Muita huomioita ja kommentteja lukuun 3

Saamelaiskäräjät näkee, että saamelaisten kotiseutualuetta koskevaa kehitystä tulisi selventää, ja mahdollisissa eturistiriidoissa tulisi ottaa huomioon saamelaisten asema alkuperäis-kansana. Saamelaiskäräjät ehdottaa, että pykälään 23 § alke-keskusteluista lisätään Saamelaiskäräjien osallistumisvelvoite keskustelujen koskiessa saamelaisten kotiseutualuetta.

- **Ovatko eri viranomaistahot ja yhteistyöohjelmien hallinnointi määritelty selkeästi?**

-

Muita huomioita ja kommentteja lukuun 4

-

- **Lakiluonnoksessa ehdotetaan, että luovutaan äkillisten rakennemuutosalueiden nimeämisestä. Näkemyksiä luopua äkillisten rakennemuutosalueiden nimeämisestä? (vrt. nykyisen 7/2014 lain 47 §:n 2 mom.)**

-

Muita huomioita ja kommentteja lukuun 5

Saamelaiskäräjät ehdottaa, että pykälään ohjelmien arvioinnista ja seurannasta (36 §) lisätään, että Lapin maakunnan saamelaiskulttuuriosuuden arviointi ja seuranta tulisi tehdä osana Lapin maakuntaohjelmaa.

III Lakiluonnos alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan hankkeiden rahoittamisesta (Rahoituslaki)

- **Ovatko lain tarkoitus ja soveltamisalat selkeät? (1 ja 2 §)**

-

- **Onko viranomaisten toimivalta määritelty selkeästi?**

-

- Onko toimivallasta välittävänä toimielimenä säädetty riittävästi?

-

Muita huomioita ja kommentteja lukuun 1

-

- Onko tukimenettelyä säädetty selkeästi ja riittävällä tasolla?

-

Muita huomioita ja kommentteja lukuun 2

-

Kommentteja ja näkemyksiä lukuun 3

-

- Onko erillinen luku kansallisen vastinrahoituksen erityissäännöksistä tarpeellinen?

-

Muita huomioita ja kommentteja lukuun 4

-

- Onko eri viranomaisten tarkastusoikeudet määritelty selkeästi?

-

Muita huomioita ja kommentteja lukuun 5

-

Kommentteja ja näkemyksiä lukuun 6

-

IV Mitä muuta haluatte sanoa alueiden kehittämistä ja EU:n alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanoa ja hankkeiden rahoittamista koskevan lainsäädännön uudistamisesta?

Kommentit ja näkemykset

-

Arttijeffer Inka-Saara
Saamelaiskäräjät